

УДК 930.1:327:94(470+477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5\(23\)-1076-1089](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)-1076-1089)

Галуха Любов Юріївна кандидат історичних наук, доцент, факультет історії, політології та міжнародних відносин, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, <https://orcid.org/0000-0002-5174-5286>

Баличева Лариса Вікторівна кандидат історичних наук, доцент, кафедра українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, факультет підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Симона Кузнеця, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-5960-0997>

Маруховська-Картунова Ольга Олександрівна кандидат філософських наук, доцент, завідувач секції суспільних наук кафедри іноземних мов та загальноосвітніх дисциплін, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5207-0671>

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВІЙНИ: АНАЛІЗ КОРЕНІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Анотація. Наміри російських окупантів на сьогоднішній день є очевидними: або Україна повертається під повний московський контроль, тобто стає багатовіковим колоніальним підданцем, або просто зникає. Збройні сили України наразі активно захищають українські землі від російських окупантів. Проте, важливим є розуміння кожним громадянином країни історичних витоків цього конфлікту, задля зміцнення національної єдності, підтримки української державності та протистояння ворогу. Метою статті було проаналізувати історичні передумови дипломатичних та територіальних конфліктів між росією та Україною та визначити їх вплив на початок війни у ХХІ столітті. У ході дослідження з'ясовано, що практична реалізація плану війни розпочалася ще з 14 серпня 2013 року, коли росія почала дискримінувати український експорт на свою територію, зумисно завдаючи значних економічних збитків Україні. Проте, витoki трагічності сучасної воєнної ситуації беруть свій початок навіть не з 2014 року, а з глибинних часів розвитку Української державності і сягають Русі-України (Київської держави). Впродовж віків основною українсько-російських відносин було постійне протистояння українського народу планам росії приєднати (загарбати) Україну і включити її території до свого складу. Зумовлюючи руїну Козацької України московія використовувала український потенціал та історію задля

свого укріплення та формування імперії зі статусом росії. Свою ж імперську політику спрямовувала на цілковите послаблення і поглинання українців, при цьому прививаючи усвідомлення меншовартості, згодом мусуючи соціалістичні ідеї, а потім більшовицьку ідеологію, що мали призвести до пригнічення практично всіх аспектів національно-духовного життя України. Проте українська спільнота щораз віднаходила потужності для національного відродження, а український національний рух продовжував залишатися впродовж століть протиставленням викликам російського імперського проекту. Після здобуття незалежності Україною у 1991 році виникли нові проблеми, які були пов'язані з визначенням кордонів, поділом ресурсів та впливом на регіональні справи. Отже, російсько-українська війна має глибоке історичне коріння та триває вже протягом декількох десятиліть. З другого боку значне ослаблення України, що було спричинене корупцією, недбалістю керівництвом та іншими негативними факторами, що тривали впродовж усього періоду її незалежності, створило сприятливі умови для агресивних дій росії та окупації частини її територій. Тому важливим завданням сьогодні є аналіз історичних факторів, формування і збереження національної ідентичності та відстоювання своїх кордонів.

Ключові слова: національна ідентичність, геополітичні стратегії, пострадянська геополітика, дипломатичні конфлікти, територіальні спори.

Halukha Liubov Yuryivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of History, Faculty of History, Political Science, and International Relations, Rivne State Humanitarian University, Rivne, <https://orcid.org/0000-0002-5174-5286>

Balycheva Larysa Viktorivna Ph.D. in History, Associate Professor, Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Faculty of Training Foreign Citizens, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-5960-0997>

Marukhovska-Kartunova Olga Oleksandrivna Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of Social Sciences Section, Department of Foreign Languages and General Education Disciplines, University of Economics and Law “KROK”, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5207-0671>

HISTORICAL ORIGINS OF WAR: ANALYSIS OF THE ROOTS OF DIPLOMATIC AND TERRITORIAL CONTROVERSY BETWEEN RUSSIA AND UKRAINE

Abstract. The intentions of the Russian occupiers today are obvious: either Ukraine returns to full Moscow control, i.e. becomes a centuries-old colonial

subject, or simply disappears. The Armed Forces of Ukraine are currently actively defending Ukrainian lands from the Russian occupiers. However, it is important for every citizen of the country to understand the historical origins of this conflict in order to strengthen national unity, support Ukrainian statehood, and confront the enemy. The purpose of the article is to analyze the historical background of diplomatic and territorial conflicts between Russia and Ukraine and to determine their impact on the outbreak of war in the twenty-first century. The study found that the practical implementation of the war plan began on August 14, 2013, when Russia began to discriminate against Ukrainian exports to its territory, deliberately causing significant economic losses to Ukraine. However, the origins of the tragic current military situation do not even begin in 2014, but in the deepest times of the development of Ukrainian statehood and go back to Rus-Ukraine (Kyivan state). For centuries, the mainstay of Ukrainian-Russian relations has been the Ukrainian people's constant opposition to Russia's plans to annex (conquer) Ukraine and incorporate its territories into its own. Causing the destruction of Cossack Ukraine, Muscovy used Ukrainian potential and history to strengthen itself and form an empire with the status of Russia. Its imperial policy was aimed at the complete weakening and absorption of Ukrainians, while instilling a sense of inferiority, later spreading socialist ideas and then Bolshevik ideology, which were to lead to the suppression of virtually all aspects of Ukraine's national and spiritual life. However, the Ukrainian community found the strength for national revival every time, and the Ukrainian national movement continued to counter the challenges of the Russian imperial project for centuries. After Ukraine gained its independence in 1991, new problems arose related to the definition of borders, the division of resources, and the influence on regional affairs. Thus, the Russian-Ukrainian war has deep historical roots and has been going on for several decades. On the other hand, the significant weakening of Ukraine, caused by corruption, negligent leadership and other negative factors that lasted throughout the period of its independence, created favorable conditions for Russia's aggressive actions and occupation of part of its territories. Therefore, an important task today is to analyze historical factors, form and preserve national identity and defend its borders.

Keywords: national identity, geopolitical strategies, post-Soviet geopolitics, diplomatic conflicts, territorial disputes.

Постановка проблеми. Витоки будь-яких війн потрібно шукати в історичному минулому, іноді досить далекому. Більшість військових операцій, таких як вторгнення, окупація, анексія нових територій та розширення імперій у всі часи історії, зазвичай спричиняли опір місцевого населення, що перешкоджало досягненню цілей агресора. В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України, аналіз історичних витоків протиріч

різного характеру може допомогти виявити ключові моменти у виникненні воєнного конфлікту. Розкриття цих історичних передумов допоможе краще зрозуміти сучасні військові і політичні події та знайти найефективніші шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження історичних причин протиріч між росією та Україною значно актуалізувалося з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. О. Нікілев у своїй праці розглянув витoki агресивної політики росії щодо України та показав деякі фактори, що сприяли формуванню у росіян менталітету імперськості, великодержавного шовінізму та розв'язанню війни [7].

М. Бармак та І. Бармак також присвятили своє дослідження історичним витокам російсько-української війни. Автори зазначили, що протягом усієї своєї історії московська держава демонструвала схильність до експансії щодо сусідніх країн, особливо щодо таких багатих, як Україна [1].

О. Ситник приділив особливу увагу історичним і історіософським передумовам російсько-української війни за період 2014-2017 рр. Автор довів, що основним підґрунтям сучасної російсько-української війни, як і усіх попередніх, стали прояви російського імперського шовінізму [13]. Л. Залізник, у свою чергу, з'ясовував історичні витoki та цивілізаційну суть російсько-української війни 2014-2016 рр. шляхом аналізу історії Східної Європи з позицій цивілізаційного підходу, заснованого О. Шпенглером та А. Тойнбі [5].

С. Сегеда та В. Шевчук проаналізували особливості гібридної війни російської федерації проти України. Осмислення сучасної гібридної війни дало авторам підстави стверджувати, що її елементи й механізми росія у своїх війнах використовувала проти України на різних історичних етапах [10]. К. Семчинський визначив у своїй праці інструменти поширення росією геополітичного впливу і механізм реалізації нею геостратегічних інтересів на пострадянському просторі. Автор зробив висновок, що у нинішньому вигляді і з нинішнім керівництвом росія не здатна на конструктивні дії у міжнародному середовищі, а навпаки – дестабілізує сучасну систему міжнародних відносин [11].

В. Борисенко розглянула ключові проблеми національної ідентичності в умовах російсько-української війни. Авторка зазначила, що в основі збереження національної ідентичності лежить матеріальна і нематеріальна культурна спадщина народу, тяглість традицій. А їхня доступність для всього суспільства залежать від рівня науки та освіти [2].

Г. Євсєєва, Г. Лисенко та С. Волкова провели історичний аналіз витоків російської агресії проти українського народу, нації, держави, культури, українства в цілому протягом Х–XXI століть та окреслили перспективи взаємовідносин із російською державою [3].

Мета статті – проаналізувати історичній події та історичні фактори, які сприяли розвитку територіальних та дипломатичних протиріч між росією та Україною.

Виклад основного матеріалу. Протиріччя у міжнародних відносинах не виникають через один конкретний чинник, а через їх сукупність. Об'єктом суперечностей стають території, кордони, бажання здобути домінуюче положення в регіоні, антагонізм економічних та політичних інтересів країн у розвитку, негативні етнічні стереотипи, релігійні розбіжності тощо.

Перебуваючи протягом багатьох століть під владою завойовників, українці фактично були позбавлені можливості впливати на процес формування національної свідомості та розвиток історії. Україна, яка пройшла у процесі становлення низку етапів, завжди знаходившись на перехресті світових геополітичних інтересів, глобальних торговельно-економічних маршрутів і цивілізаційних процесів, зараз переживає масштабні трансформації.

Події, які розпочалися з 2014 р. і загострилися у лютому 2022 р. посприяли підвищенню інтересу населення країни щодо історичних передумов та причин воєнного конфлікту. План гібридної війни активно розпочався ще з 14 серпня 2013 року, коли росія почала дискримінувати український експорт на свою територію, завдаючи значних економічних збитків. Головною метою цієї війни на тому етапі було перешкодити підписанню Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та залучити Україну до Митного союзу. Ситуація загострилась ще більше із захопленням у 2014 р. адміністративних будівель у Луганській та Донецькій областях, що дозволило терористам взяти під контроль багато міст регіону.

Проте, витоки цієї трагічної ситуації беруть свій початок навіть не з 2014 року, а сягають часів московського царства, зокрема, часу князя Олексія Михайловича, котрий одним із основних завдань ставив завоювання українських територій та використання українських сил у війні із Річчю Посполитою. Водночас у той період і відбувалося формування у московії уявлення про українців, як меншовартісних, ніж росіяни. Було сформовано стереотипи щодо характеру та поведінки українців, описуючи їх як недостатньо розвинених, хитрих та заздрісних. У часи правління Петра I та Катерини II з метою асиміляції та подальшого повного розчинення асимільованого народу активно підтримувалися шлюби між «велікороссами» і «малороссами» і навіть запроваджувалася відповідна політика. Катерина II висловлювала думку, що українці не повинні розглядатися як чужинці, а навпаки, слід зробити все можливе, щоб вони «перетворилися» на росіян [13].

Століттями конфлікт через значні відмінності між українським світом (Києвом), який є органічною складовою Європи, і «руським миром» (Владимиром-на-Клязьмі, Москвою, Петербургом), що базується на інших

цивілізаційних принципах, ніколи не припинявся. Отже, основною рисою українсько-російських відносин є не взаємне визнання спільності етнічних коренів, або належності українців і росіян до «одного народу», а навпаки – постійне протистояння українського народу планам росії (московії) приєднати Україну до себе.

Сучасна агресивна політика Москви та відверта агресія щодо України, яка спричинила перехідний етап у боротьбі за незалежність української держави, поставила на порядок денний низку проблем, у тому числі екзистенційних. З метою недопущення злочинів тоталітарних режимів та загроз незалежності і безпеки України 2015 року було прийнято Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [8].

Одна з цих проблем має ідеологічний характер – це боротьба за ліквідацію залишків радянського режиму та тоталітарних символів, які часто застосовували для дестабілізації в Україні і з особливою активністю з початком російсько-української війни 2014 р., анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також збройної агресії та тимчасової окупації Російською Федерацією частини Донецької та Луганської областей [4]. Російсько-український конфлікт, який прийняв форму гібридної війни, переважно інформаційно-диверсійної, зокрема є війною ідеологій. Це було зумовлено прагненням російського режиму оживити радянську модель з усіма її ідеологічними та політичними атрибутами та символами [1].

Уже перші військові походи Московії у 1492–1494 роках відзначилися спробами залучення на свій бік так званих верховних князів, які визнавали би великого московського князя своїм володарем. Прагнення до гібридності проявилися в період 1500–1503 років, коли московія розробляла дві специфічні стратегії для воєн з сусідами: створення промосковської «п'ятої колони» серед можливого противника та представлення військової агресії як внутрішнього конфлікту.

У 1658–1659 роках московські війська без оголошення війни вторглися до Гетьманщини. Тоді московія вперше використала стратегію гібридності, створюючи квазідержавні утворення на території України. В шерензі московського війська перебував маріонетковий «наказний гетьман» Іван Беспалий, якого московія протиставляла законному гетьману Івану Виговському. У війні 1708–1709 рр. російські війська під час штурму Батурина знищили полонених козаків-оборонців, розграбували місто, спалили гетьманський палац та інші споруди, в результаті чого загинули тисячі козаків і мирних жителів. В населених пунктах, що опинилися під контролем російської армії, розгорталася пропаганда Петра I з погрозами для тих, хто підтримував гетьмана Івана Мазепу.

XIX століття (часи правління Російської імперії) характеризувалося як епоха української бездержавності, так і період визрівання, формування і розвитку української національної ідеї. Ця ідея відіграла ключову роль у третій спробі створення Української держави на початку XX століття. Водночас з цим, XIX ст. було часом формування української нації, яка, через ряд негативних факторів, таких як відсутність власної держави, єдиного національного економічного ґрунту, несприятлива соціальна структура тощо, переважно складалася з селян та не здатна була до повноцінної національної консолідації [3].

У період з 1917 по 1921 роки, українська державність стала об'єктом агресії з боку більшовицьких стратегів. Вони використовували соціальну демагогію для маніпулювання населенням, направляли своїх агентів для розкладення українських військових сил і організовували заколоти в містах Сходу та Півдня України. У січні 1918 року, російсько-більшовицькі війська почали експансію на територію Української Народної Республіки під виглядом захисту трудящих, встановивши режим окупації [10, с. 33].

Загалом, у період 1917 по 1921 роки найбільш яскраво проявилось те, що Україна була ареною для втілення чужих ідеологічних конструкцій. Спочатку соціалістичні ідеї, а згодом більшовицька ідеологія, нейтралізували практично всі аспекти національно-духовного життя України, що відстоювалося століттями під російським самодержавством [12, с. 655]. Втім, український національний рух залишався основним викликом для російського імперського проекту протягом наступних століть.

Українці продовжували ослаблювати імперію через повстання до середини 1920-х років, демонстрували свій опір колективізації в 1930-х, на що відповіддю став організований Голодомор. Українці також кинули виклик СРСР, який тільки переміг нацизм і оволодів північною частиною Європи, через масштабний повстанський рух у Західній Україні, який Кремль не зміг придушити протягом понад десяти років після Другої світової війни.

Після завершення Другої світової війни в СРСР посилювався процес русифікації, особливо в Україні, де це перетворилося на денационалізацію. Було створено потужний військово-промисловий комплекс підприємств, що підпорядковувалися безпосередньо Москві, що посилювало прив'язку їх працівників до центру. Розбудовано великі підприємства союзного значення в інших галузях промисловості, на яких працювала молодь зі всього Радянського Союзу, особливо з росії, що потім заселяла нові місця і створювала сім'ї. Це призвело до поширення російської мови як на виробництві, так і в суспільно-громадському житті, у побуті, що сприяло поширенню російсько- та москвоцентричних настроїв.

Як результат, у різних галузях економіки, культури і науки зростає орієнтація на Москву, особливо у промислово насичених регіонах. Там розпочалася швидка російськомовна експансія у закладах середньої освіти, а дитячі дошкільні установи стали переважно російськомовними. Російська мова все більше поширювалася в усіх сферах, і в середовищі багатьох українців утверджувалася думка, що кар'єрний успіх можливий лише у Москві. У школах вивчення української мови стало необов'язковим. Цей процес супроводжувався поширенням проявів зневаги до національної історії, культури та мови, і сприйняттям українського як менш цінного. Ці тенденції все більш зростали з розпадом СРСР [7].

З огляду на російсько-український конфлікт, який почав загострюватися у 2014 році, важливим є обопільне підтвердження з 1997 року, що добросусідство і співробітництво між Росією та Україною є ключовими факторами підвищення стабільності та безпеки в Європі та у всьому світі. Обидві країни зобов'язалися вживати необхідні заходи для сприяння процесу загального роззброєння, створення та зміцнення системи колективної безпеки в Європі, а також підвищення миротворчої ролі ООН і ефективності регіональних механізмів безпеки [9].

Після розпаду СРСР російський політичний курс був направлений на відновлення впливу росії на колишні пострадянські республіки. Спершу цей вплив був спрямований проти України, яка своїм виходом з СРСР, по суті визначила його розпад. Причини, що спонукали російський політикум до відродження экс-СРСР, є досить складними: від імперської ментальності росіян, спрямованої на підпорядкування сусідніх народів, до бажання зберегти під своїм контролем промислові потужності колишнього СРСР та забезпечені ринки збуту. У зв'язку з цим у росії відносини з Україною розглядалися у контексті власних глобальних геополітичних інтересів.

З самого початку незалежності України активно формувалися проросійські партії та різноманітні громадські організації, які отримували фінансову та організаційну підтримку зі сусідньої держави. Ці організації діяли як на всенародному, так і на регіональному рівнях, особливо активно в Криму, на Сході та Півдні України. Вони пропагували ідею повернення до єдиної держави – Радянського Союзу, або створення незалежних від України місцевих державних утворень, що спричинило формування антиукраїнських та проросійських настроїв серед українських громадян.

Паралельно з цим відбувалося системне ослаблення збройних сил країни. Особливо інтенсивно російськими спецслужбами велася анти-українська діяльність у Чорноморському флоті, для якої використовувалися спільні базування флотів обох країн на території Кримського півострова. При цьому російські офіцери постійно демонстрували переваги у забезпеченні

фінансових, матеріальних та соціально-побутових потреб порівняно з їхніми українськими колегами. Це створювало підґрунтя для сумнівів у необхідності української держави серед багатьох з них, що відображалося у їхньому ставленні до професії та знань. У результаті цих дій поступово створювалася база для активної вербувальної діяльності, перш за все серед керівного складу ВМС України у Севастополі, служб контррозвідки та розвідки, а також серед працівників СБУ, МВС, юстиції та прокуратури, бізнесменів, депутатів Кримського парламенту та кримінального світу.

Після провалу кандидатури В. Януковича на президентських виборах в Україні 2004 року, Україна активізувала свою політику зближення з НАТО. Значне загострення українсько-російських відносин спостерігалося у 2008 році, коли стосунки з російською федерацією напружилися. Напруга та нервозність були яскраво відображені у заяві В. Путіна під час Бухарестського саміту НАТО у квітні 2008 року перед президентом США Дж. Бушем, в якій було сказано, що Україна не є державою, оскільки частину її території складає Східна Європа, а іншу частину подарувала російська федерація. В. Путін вважав, що якщо Україна приєднається до НАТО, вона це зробить без Криму і сходу і в результаті просто розпадеться.

Події конфліктів 2006 та 2009 років продемонстрували, що інформаційні атаки Росії можуть серйозно пошкодити міжнародний образ та репутацію України на світовій арені, а також створити перешкоди для досягнення важливих зовнішньополітичних цілей. Причиною конфлікту було прагнення українського керівництва переглянути газові угоди 2009 року, які за словами Президента В. Януковича були визнані «несправедливими та принизливими». У той же час керівництво обох країн намагалося скористатися ситуацією для покращення свого власного образу. Незважаючи на те, що повномасштабного конфлікту у 2006 та 2009 роках не відбулося, тогочасний інформаційний простір вже був заповнений пропагандистськими матеріалами, пов'язаними з даним питанням [6, с. 263].

Інформаційна війна проти України і нині ведеться усіма доступними засобами, і її неявними жертвами стають не лише українці. Початок російсько-української війни у 2014 році практично означив намір росії посилити свій вплив на Україну, яка за часів Революції Гідності розпочала геополітичний поворот на Захід.

З приходом до влади В. Януковича та проросійської Партії регіонів у 2010 році стала очевидною і більш відкритою співзалежність у відносинах між Україною та росією у сферах енергетики, торгівлі та економіки, військово-стратегічного співробітництва та геополітики. Це супроводжувалося поступовим наростанням бажання росії ізолювати Україну у міжнародних контактах.

Передумовою початку війни стала невдача російських спроб контролювати Київ за допомогою м'якої сили після Євромайдану у 2013-2014 рр. Після цього росія виявила потребу застосування жорстких заходів для збереження свого впливу в Україні. Усвідомлення втрати можливості опосередкованого контролю над Україною заохочувало росію до вторгнення на українську територію з метою зменшення своїх втрат. Початок російсько-української війни у 2014 році був поряд з іншим результатом внутрішніх факторів в Україні (розкол суспільства), внутрішніх умов в росії та міжнародного контексту [14].

Війна за незалежність, від 2014, як і Революція Гідності, стала важливим випробуванням для духу та національної свідомості українців. Унікальним аспектом цього конфлікту було те, що на захист незалежності вийшли не лише українці, але й росіяни та представники різних національностей, які розуміли, що це також їхня боротьба. Це свідчить про новий рівень розвитку української націоналістичної ідеології, коли більшість громадян усвідомлюють необхідність захисту національних інтересів та повагу до цінностей і традицій своєї нації. Ця ситуація посприяла утвердженню ідеї єдності нації та держави в Україні.

У жовтні 2018 року Кремлем було переведено до 120 військових суден і катерів РФ в Азовське море, щоб остаточно заблокувати українські морські порти – Маріуполь та Бердянськ. Росія штучно створювала перешкоди для пересування українських суден через Керченську протоку, завдаючи серйозної шкоди комерційному судноплавству в Азовському морі. Затримуючи українські судна на декілька днів для так званих «перевірок», російські прикордонники переслідували мету збанкрутувати українські порти на Азові, критично зменшивши їх товарообіг, та дискредитувати Україну як надійного торговельного і транзитного партнера. При цьому країна-агресор керувалася угодою, укладеною з Україною у 2004 році, про спільне використання Азовського моря, яка дозволяла росії перевіряти будь-які судна, які вона вважає підозрілими [11, с. 95].

Військова кампанія у 2022 році почалася після тривалого нарощування російських військ з листопада 2021 року вздовж кордону України з росією і Білоруссю та визнання органами влади росії 21 лютого 2022 року терористичних утворень на території України – так званих «ДНР» та «ЛНР» як державних утворень. З моменту початку вторгнення, росія порушує норми міжнародного гуманітарного права та вчиняє масові воєнні злочини. Окрім цього, російська влада активно проводить інформаційну війну та використовує шовіністичну пропаганду.

Історія України та Росії – це історія не братерства, а протистояння. Росія, як така, з'явилася саме після анексії українських земель. Поступове

руйнування української козацької держави стало витоком народження імперії зі статусом росії. Далі був період імперської політики, мета якої полягала в тому, щоб поглинути українців у імперському оточенні. Для досягнення цієї мети використовувалися різноманітні методи, від привабливої для української еліти інкорпорації представників козацької старшини до систематичного придушення української мови та культури, що створювало виклик для імперії.

Збереження культури та вшанування героїчної історії українського народу є основним завданням сучасної держави. Цінність культури сприяла збереженню українського народу та його національної свідомості у період бездержавності. У сфері розвитку культури велике значення має науковий підхід до вивчення різних явищ, що відбулися під час цієї війни. Фіксація фактів героїзму, добровільного руху, благодійництва та співчуття може позитивно вплинути на підвищення рівня національної ідентичності. Підсилення національної ідентичності може також відбуватися за допомогою державних та народних символів, таких як прапор, герб, вишиванка. Ці атрибути були і залишаються важливим стимулом для розвитку національної самосвідомості.

Враховуючи те, що росія є ядерною державою з економічною нестабільністю, яка посилюється безпідставними амбіціями експансії та авторитарним управлінням, беззаперечним є той факт, що вона становить загрозу міжнародному миру та безпеці. У зв'язку з цим Україні важливо як можна чіткіше відокремлюватися від росії у формуванні своєї зовнішньої політики, орієнтуючись на співпрацю з Північноатлантичним альянсом та Європейським союзом для забезпечення спільної стратегії протистояння російській експансії. Також важливо зміцнювати армію для протистояння російській агресії у сучасній війні, а також виявляти та усувати всі можливі російські загрози для національної безпеки України.

Висновки. Розпочинаючи з анексії Криму, Росія поступово окупувала територію України, а саме частину Луганської та Донецької областей, а після восьми років, 24 лютого 2022 року, перейшла до повномасштабного вторгнення. Окрім військової агресії, рф протягом багатьох років вела інформаційну, економічну, правову, енергетичну та релігійну війну з метою ліквідації незалежності та територіальної цілісності української держави. Проаналізувавши історичні передумови різних протиріч між росією та Україною, можна впевнено зазначити, що війна в Україні не почалася раптово у 2014 р. або навіть у 2022 р. Російсько-українська війна має глибоке історичне коріння і триває вже протягом декількох десятиліть. Значне ослаблення України, що було спричинене корупцією, недбалістю керівництвом та іншими негативними факторами і тривало протягом усього періоду її незалежності, створило сприятливі умови для агресивних дій росії та окупації частини її території.

Перспективами подальших досліджень може бути розробка різних просвітницьких ініціатив для поширення історичних знань серед населення країни, задля збереження незалежності України і перетворення її на потужну європейську державу.

Література:

1. Бармак М., Бармак І. Історичні витоки російсько-української війни. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки* : збірник тез III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2023 р.). Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. С. 46-48. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29888/1/Varmak_Varmak.pdf (дата звернення: 23.04.2024).
2. Борисенко В. Дискусійні проблеми національної ідентичності під час російсько-української війни у XXI столітті. *Етнічна історія європейських народів*. 2022. № 68. С. 7-13. URL: <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.68.01> (дата звернення: 23.04.2024).
3. Євсєєва Г. П., Лисенко Г. І., Волкова С. П. Російсько-українська війна 2022 року: історичні витоки трагедії та уроки для наступних поколінь українців. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2022. № 6. С. 45-58. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.271222.45.910 (дата звернення: 23.04.2024).
4. Закон, який забороняє пропаганду комуністичного та нацистського режимів, визнано конституційним. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/zakon-yakyy-zaboronyaye-propagandu-komunistychnogo-ta-nacystskogo-rezhymiv-vyznano> (дата звернення: 06.05.2024).
5. Залізняк Л. Л.. Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014-2016 рр. *Українознавство*. 2016. № 3 (60). С. 26-39. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f30908e0-b14a-46c5-9d7d-61450712f653/content> (дата звернення: 06.05.2024).
6. Іринюк В. Інформаційний вимір газового конфлікту між росією та Україною. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. № 104. С. 263-265. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_104\(1\)__101.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_104(1)__101.pdf) (дата звернення: 23.04.2024).
7. Нікілев О. Історичні корені та передумови російсько-української війни: ментальний вимір. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. № 26(5). С. 110-117. URL: <https://doi.org/10.15421/1723109> (дата звернення: 23.04.2024).
8. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 р. № 317-VIII : станом на 27 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
9. Про ратифікацію Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією : Закон України від 14.01.1998 р. № 13/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13/98-вр#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
10. Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. 2019. № 1. С. 31-35. URL: <http://nio.nuou.org.ua/article/download/174147/227706> (дата звернення: 24.04.2024).
11. Семчинський К. В. Агресія російської федерації проти України в контексті російської геостратегії на пострадянському просторі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 3. С. 89-99. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159106> (дата звернення: 24.04.2024).

12. Ситник О. М., Балановський Я. М. Ідеологічна витоки російсько-української війни 2014-2022 років. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. С. 654-660. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-78> (дата звернення: 24.04.2024).

13. Ситник О. Історичні витоки російсько-української війни 2014 – 2017 років. Східноєвропейський історичний вісник. 2017. № 2. С. 71-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2017_2_10 (дата звернення: 24.04.2024).

14. Тишкун Ю. Я., Троцько Д. А. Російсько-українська війна в призмі сучасних критичних теорій міжнародних відносин. *Політичне життя*. 2022. № 2. С. 48-55. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.8> (дата звернення: 24.04.2024).

References:

1. Barmak, M., & Barmak, I. (2023). Istorychni vytyky rosiisko-ukrainskoi viiny [Historical origins of the Russian-Ukrainian war]. *Voienni konflikty ta tekhnohenni katastrofy: istorychni ta psykhologichni naslidky : zbirnyk tez III Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii – Military conflicts and man-made disasters: historical and psychological consequences: collection of theses of the 3rd International Scientific Conference*, (pp. 46-48). Ternopil: FOP Palianytsia V. A.. Retrieved from http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29888/1/Barmak_Barmak.pdf [in Ukrainian].

2. Borysenko, V. (2022). Dyskusiini problemy natsionalnoi identychnosti pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny u XXI stolitti [Discussion problems of national identity during the Russian-Ukrainian war in the 21st century]. *Etnichna istoriia yevropeiskykh narodiv – Ethnic history of European peoples*, 68, 7-13. Retrieved from <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.68.01> [in Ukrainian].

3. Yevsieieva, H. P., Lysenko, H. I., & Volkova, S. P. (2022). Rosiisko-ukrainska viina 2022 roku: istorychni vytyky trahedii ta uroky dlia nastupnykh pokolin ukrainsiv [Russian-Ukrainian war of 2022: historical origins of the tragedy and lessons for the next generations of Ukrainians]. *Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury – Ukrainian Journal of Construction and Architecture*, 6, 45-58. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.271222.45.910 [in Ukrainian].

4. Zakon, yakyy zaboronyaye propahandu komunistychnoho ta natsyst's'koho rezhymiv, vyznano konstytutsiynym [The law prohibiting the propaganda of the communist and Nazi regimes is recognized as constitutional]. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/novyna/zakon-yakyy-zaboronyaye-propagandu-komunistychnoho-ta-nacystskogo-rezhymiv-vyznano> [in Ukrainian].

5. Zaliznyak, L. L. (2016). Istorychni vytyky ta tsyvilizatsiyni peredumovy rosiys'ko-ukrayins'koyi viiny 2014-2016 rr [Historical origins and civilizational prerequisites of the Russian-Ukrainian war of 2014-2016]. *Ukrayinoznavstvo – Ukrainian Studies*, 3 (60), 26-39. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f30908e0-b14a-46c5-9d7d-61450712f653/content> [in Ukrainian].

6. Iryniuk, V. (2012). Informatsiinyi vymir hazovoho konfliktu mizh rosiieiu ta Ukrainoiu [The information dimension of the gas conflict between Russia and Ukraine]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Actual problems of international relations*, 104, 263-265. Retrieved from [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_104\(1\)_101.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_104(1)_101.pdf) [in Ukrainian].

7. Nikiliev, O. (2023). Istorychni koreni ta peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny: mentalnyi vymir [Historical roots and prerequisites of the Russian-Ukrainian war: mental dimension]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani – Scientific and theoretical almanac Grani*, 26(5), 110-117. Retrieved from <https://doi.org/10.15421/1723109> [in Ukrainian].

8. Pro zasudzhennya komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsyst-s'koho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhn'oyi symvoliky [On the condemnation of the communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols]: Zakon Ukrainy vid 09.04.2015 r. № 317-VIII : stanom na 27 lyp. 2023 r. URL: Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> [in Ukrainian].

9. Pro ratyfikatsiiu Dohovoru pro druzhbu, spivrobitnytstvo i partnerstvo mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu [On the ratification of the Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation]: Zakon Ukrainy vid 14.01.1998 r. № 13/98-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13/98-вр#Text> [in Ukrainian].

10. Seheda, S. P., & Shevchuk, V. P. (2019). Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: istorychnyi vymir [Hybrid war of Russia against Ukraine: historical dimension]. *Nauka i oborona – Science and defense*, 1, 31-35. Retrieved from <http://nio.nuou.org.ua/article/download/174147/227706> [in Ukrainian].

11. Semchynskiy, K. V. (2019). Ahresiia rosiiskoi federatsii proty Ukrainy v konteksti rosiiskoi heostrategii na postradianskomu prostori [Aggression of the Russian Federation against Ukraine in the context of Russian geostrategy in the post-Soviet space]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty – International relations: theoretical and practical aspects*, 3, 89-99. Retrieved from <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159106> [in Ukrainian].

12. Sytnyk, O. M., & Balanovskyi, Ya. M. (2022). Ideolohichna vytyky rosiisko-ukrainskoi viiny 2014-2022 rokiv [Ideological origins of the Russian-Ukrainian war of 2014-2022]. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* (pp. 654-660). Riga, Latvia : «Baltija Publishing». Retrieved from <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-78> [in Ukrainian].

13. Sytnyk, O. (2017). Istorychni vytyky rosiys'ko-ukrayins'koyi viiny 2014 – 2017 rokiv [Historical origins of the Russian-Ukrainian war of 2014-2017]. *Skhidnoyevropeys'kyi istorychnyy visnyk – East European Historical Bulletin*, 2, 71-81. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eehb_2017_2_10 [in Ukrainian].

14. Tyshkun, Yu. Ya., & Trotsko, D. A. (2022). Rosiisko-ukrainska viina v pryzmi suchasnykh krytychnykh teorii mizhnarodnykh vidnosyn [Russian-Ukrainian war in the prism of modern critical theories of international relations]. *Politychne zhyttia – Political life*, 2, 48-55. Retrieved from <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.8> [in Ukrainian].